

Masharipov Sardor Alimdanovich

Bank-moliya akademiyasi magistratura tinglovchisi,

Dilora Abdurahimova

DSc, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti Korporativ moliya va qimmatli qog'ozlar kafedrasida dotsenti,

LOYIHA BOSHQARUVIDA SHARTNOMAVIY MUNOSABATLAR TAHLILI

Abstract: Today, such organizations usually have management systems aimed at managing individual projects. For example, their financial systems are often designed specifically for the convenience of controlling accounting and reporting for multiple projects running simultaneously. According to the rule of efficiency of activity, an organization can exist effectively if it provides cheaper solutions than using market mechanisms under the established economic contracts.

Keywords: contract; contractual relations; contract policy; contract strategy; accounting and analytical engineering tools.

Annotatsiya: Bugungi kunda bunday tashkilotlarda odatda individual loyihalarni boshqarishga qaratilgan boshqaruv tizimlari mavjud. Masalan, ularning moliyaviy tizimlari ko'pincha bir vaqtning o'zida amalga oshirilayotgan bir nechta loyihalar uchun buxgalteriya hisobi va hisobotlarni nazorat qilish qulayligi uchun maxsus ishlab chiqilgan. Faoliyatning samaradorligi qoidasiga ko'ra, tashkilot tuzilgan xo'jalik shartnomalari bo'yicha bozor mexanizmlaridan foydalanishga qaraganda arzonroq echimlarni taqdim etgan taqdirda samarali mavjud bo'lishi mumkin.

Kalit so'zlar: shartnoma; shartnomaviy munosabatlar; shartnoma siyosati; shartnoma strategiyasi; buxgalteriya hisobi va analitik muhandislik vositalari.

Shartnomaning maqbul turi va o'zaro munosabatlar holatlari uchun murosa maydoni uchun ifodalar olindi: bitta mijoz bitta ijrochi bilan, bitta mijoz bir nechta ijrochilar bilan; bir pudratchi bilan bir nechta mijozlar, shuningdek, ko'p darajali shartnomalarni boshqarish tizimi takomillashtirish zarur.

Darhaqiqat, shartnomalar biznes hayotida juda muhimdir. Shartnoma intizomini mustahkamlash uchun shartnoma tuzish qoidalari va qoidalariga rioya qilish nafaqat har ikki tomonning mas'uliyatini oshirish, balki tomonlarning roziligini ta'minlash, qarzdor va kreditorlarning o'z ishlaridan qoniqishini oshirish, ishonchni ta'minlashga xizmat qiladi.

Shartnomalarni tartibga soluvchi fuqarolik-huquqiy hujjatlar shartnoma erkinligi, har ikki tomonning teng huquqliligi, tomonlarning shaxsiy hayotiga aralashmaslik va tashkilotlarning huquqlarini amalga oshirish, himoya qilish va faoliyatiga ta'sir qilmaslik tamoyillariga asoslanadi. Shartnoma tarafdari. Garchi ushbu shartnomalarni tartibga soluvchi fuqarolik qonunchiligidan foydalanishda ba'zi istisnalar mavjud bo'lsa-da, ular shartnomaning samarali bajarilishini ta'minlash uchun qiyinchilik tug'diradi.

Hozirgi kunda mamlakatimizni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning muhim va dolzarb jihatlaridan biri bu byudjet tizimida keng qamrovli olib borilayotgan tizimli islohotlar hisoblanadi. Ushbu ishda loyiha portfellarini boshqarish uchun modellar va usullarning tavsifi mavjud. Ushbu dissertatsiyada loyiha boshqaruvi va portfelni boshqarishga asoslangan strategik rejalashtirish o'rtasidagi bog'liqlik ko'rib chiqiladi.

Loyiha boshqaruvida shartnomaviy munosabatlar tahlili boshqarishning o'ziga xos xususiyatlarini va ma'lum boshqaruv mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlarini tahlil qilish quyidagi vazifalarni hal qilish uchun asos bo'ladi:

- loyihalarni va ularni amalga oshirish jarayonini tashkilotning strategik maqsadlariga erishish nuqtai nazaridan baholashda aniq metodologiyasini qo'llanishi;

- Loyihalarni boshqarishda shartnoma munosabatlarining o'ziga xos xususiyatlarini o'rganish va shartnomalarni boshqarishning faol tizimlari nazariyasida ma'lum bo'lgan qaror qabul qilish

mexanizmlaridan foydalanish imkoniyatlarini tahlil qilish.

- Shartnoma parametrlari, shartnomalar tuzilishi va mazmuni, kontragentlarni tanlash, operativ boshqaruv, shartnomalarning bajarilishi va bajarilishini nazorat qilish bo'yicha qarorlar qabul qilish uchun metodik nazariyasi va optimallashtirish modellarini ishlab chiqish va tadqiq qilish;

Xulosa sifatida shuni ta'kidlash kerakki, shartnoma erkinligi tamoyili tijorat muzokaralarida eng muhim rol o'ynaydigan va shartnomani boshqarishning asosiy predmeti bo'lgan boshqaruvchi qonundir. Erkinliklar asrida shartnoma erkinligi tamoyili mamlakatimiz amaliyotida keng qo'llanilmoqda va qonun tomonidan faqat ma'lum shartlar asosida ruxsat etilgan. Bunda buyurtmachi va davlat manfaatlarini hisobga olgan holda shartnoma majburiyatlari toifasidan foydalaniladi. Shartnoma erkinligi muhim huquq bo'lib, oldi-sotdi shartnomalari, yetkazib berish shartnomalari, xizmatlar ko'rsatish shartnomalari va boshqalarga nisbatan qo'llaniladi. U barcha jamoatchilik munosabatlari uchun amal qiladi.

Shunday qilib, loyihani boshqarishdagi shartnoma munosabatlari tizimni shakllantiruvchi va institutsionallashtiruvchi omil bo'lib, loyiha ishtirokchilariga yakuniy natijaga erishish uchun tashqi muhitga mos keladigan faoliyatni tartibga solish va amalga oshirish imkonini beradi.

Ushbu loyihalash va tadqiqot tashkiloti moliyaviy tuzilmasining uchinchi darajasi - loyiha byudjetlarini batafsil ko'rib chiqamiz. Byudjetlashtirish tizimi doirasida loyiha tashkilotda ochilgan buyurtma (shartnoma) deb tushuniladi va loyiha byudjeti ma'lum bir loyihani (buyurtma, shartnoma) bajarish uchun zarur bo'lgan daromadlar va xarajatlar rejasini anglatadi.

Loyihani byudjetlashtirish jarayonini amalga oshirish jarayonning asosiy ishtirokchilari, ularning roli va mas'uliyatini, shuningdek, butun jarayonning tartibini belgilaydigan tashkiliy model doirasida amalga oshiriladi.

Rasmiylashtirilgan shaklda, ya'ni Loyihani byudjetlashtirish bo'yicha biznes-jarayonlar ro'yxati, mas'ul ijrochilar, muddatlar aniqlangan holda ushbu model taqdim etilgan.

1-jadval

Loyiha byudjetini shakllantirish va tasdiqlash tartibi

No	Jarayon bosqichi	Hujjatlar	Sana/davomiylik	Jarayon ishtirokchilari
1. Shartnomadan oldingi tayyorgarlik bosqichi				
1.1	Shartnoma hujjatlarini rejalashtirish va shartnoma va moliya-iqtisodiy bo'limlarga topshirish	Xaridordan rasmiy ma'lumot	-	Savdo bo'limi
1.2	Shartnoma loyihasini tayyorlash, bo'limlar bilan kelishish, imzolash uchun taqdim etish	Shartnoma hujjatlari loyihasi	5 ish kuni ichida	Rejalashtirish va shartnoma bo'limi
1.3	Imzolangan shartnoma loyihasini mijozga yuborish	Shartnoma hujjatlari	Shartnoma hujjatlari imzolangan kuni	Rejalashtirish va shartnoma bo'limi
2. Shartnomani imzoga taqsimlash bosqichi				
2.1	Buyurtmachidan imzolangan shartnomani olish	Shartnoma hujjatlari	-	Mijoz, rejalashtirish va shartnoma bo'limi

2.2	Loyiha uchun mas'ul ijrochini tayinlash - loyiha bosh muhandisi	Direktorning buyrug'i	Buyurtmachi tomonidan shartnoma imzolangan kundan boshlab 1 ish kuni ichida	Direktor, ishlab chiqarish bo'yicha direktor o'rinbosari
3. Bevosita ishlab chiqarish xarajatlarini shakllantirish bosqichi				
3.1	Ish jadvalini shakllantirish va tasdiqlash, jadvalni rejalashtirish va shartnoma bo'limiga o'tkazish	Loyiha jadvali	Mas'ul ijrochi tayinlanganidan keyin 5 ish kuni ichida	Shartnomani tuzishga tayinlangan bosh direktor, ishlab chiqarish bo'yicha direktor o'rinbosari
3.2	Loyiha bilan bevosita bog'liq bo'lgan taxminiy moddiy va boshqa xarajatlar to'g'risida rejalashtirish va shartnoma bo'limiga ma'lumotlarni taqdim etish	Erkin shaklda	Ish jadvali tasdiqlangandan keyin 1 ish kuni ichida	Bo'limi boshlig'i

Loyihani byudjetlashtirish jarayonini amalga oshirish jarayonning asosiy ishtirokchilari, ularning roli va mas'uliyatini, shuningdek, butun jarayonning tartibini belgilaydigan tashkiliy model doirasida amalga oshiriladi.

Loyihani boshqarish bo'limining tashkiliy tuzilmasi va lavozimining yangi shaklini joriy etish samaradorligi hisob-kitoblar yordamida hisoblab chiqildi va tasdiqlanadi, bu esa yangi tashkiliy tuzilmani joriy etish va loyiha boshqaruvi bo'limining pozitsiyasi talablariga muvofiqligini ko'rsatdi hamda shartnomaviy munosabatlar usulini takomillashiga va rejalashtirilgan muddatlarning kechikishini o'rtacha 18,45% ga qisqartirish, bu esa har bir loyidan iqtisodiy samaradorlik ko'rsatkichi 10,7% ga oshib, iqtisodiy samaradorlik yuqori darajaga yetganligi bilan ifodalanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bekmurodov A.SH., G'afurov U.V., Tuxliyev B.K. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi, O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari. O'quv qo'llanma. – T.: TDIU, 2008. – 120 b.
2. Vahobov A.V., Xajibakiev SH.X., Mo'minov N.G. Xorijiy investitsiyalar. O'quv qo'llanma. – T.: Moliya, 2010. – 328 b.
3. Vahobov A.V., Jumayev N.X., Hoshimov E.A. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi: sabablari, xususiyatlari va iqtisodiyotga ta'sirini yumshatish yo'llari. – T.: Akademnashr, 2009.
4. Dodiye F.O'. Investitsion faoliyatni moliyaviy rag'batlantirish. Iqtisod fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun yozilgan dissertatsiya. – T.:EMA, 1998. – 128 b.
5. Jumayev N.X. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi: mohiyati, sabab-oqibatlar va O'zbekistonga ta'siri. – T.: JIDU, 2009. – 56 b.